

Fézer Tamás*: A privátszféra polgári jogi védelmének alapkérdései

Debreceni Jogi Műhely, 2014. évi (XI. évf.) 1-2. szám (2014. június 30.)

Bevezető gondolatok

A magánélethez, privátszférához való jog védelme a XXI. század legtöbbet vitatott személyiségi jogai közé tartozik. Megjelenése közel sem az elmúlt évtizedekre tehető, azonban a modern technológia és az emberek közötti érintkezés legújabb megjelenési formái mindenképpen felerősítették a *privacy* jogával kapcsolatos problémákat. A magánélethez való jog alapvető lényegét a titkosság adja. Az ember maga dönthet arról, hogy életével, lényével kapcsolatban mely információkat oszt meg másokkal, mely információkat tár a nyilvánosság elé. A mai értelemben vett privátszféra azonban már sokkal több az információs önrendelkezési jogok körénél, és egyre inkább egy nehezen megfogható és ezáltal nehezen kontrollálható, mégis az ember alapvető és elismerést kívánó érdekeihez tartozó gyűjtőfogalomként funkcionál. A magyar Polgári Törvénykönyv[1] kifejezetten nevesíti a magánélethez való jogot az egyébként példálózó felsorolás egyik elemeként, az ember személyiségi jogai körében.

Ha meg akarjuk határozni a privátszférához való jog tartalmát, annak történeti gyökereit is vizsgálnunk kell, hiszen ez az a személyiségi jog, mely nem csupán a védelem eszközszerrendszere, hanem a jog tartalma tekintetében is a bírói gyakorlat kezei között formálódik, szinte minden, a magánélet védelmét ismerő jogrendszerben. Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa azokat a problémákat, melyek a privátszféra értelmezésével kapcsolatban a gyakorlatban jelentkeznek, valamint rávilágítson azokra az új kihívásokra, amelyek a XXI. század felgyorsult technológiai fejlődésének a következményeképpen új kérdéseket vetnek fel a privátszféra védelmének biztosítása során.

Történeti előzmények

Már egészen korai írásos emlékekben található a privátszféra védelmére történő utalás. A Gilgames-eposzban – mely több, mint négyezer évvel ezelőtt íródott – például a halhatatlan emberi formát öltő Utnapishtim remeteként élte életét, és mindaddig nem volt hajlandó felfedni magát látogatója, Gilgames előtt, amíg a száműzött király el nem magyarázta jövetelének célját. Ugyanígy a Biblia Ótestamentum részében is találunk utalásokat a privátszférához fűződő jogra, annak egy sokkal fizikaibb megjelenési formájára. A Bibliában ugyanis annak egyik jele, hogy az ember különbséget tud tenni jó és rossz, illő és nem illő között, éppen az, amikor Ádám és Éva – saját meztelenségüket megszégyellve – ruhát készítenek maguknak. A jogalkotási előzmények körében feltétlenül szólnunk kell Hamurappi törvényeiről, annak is 21. szakaszáról, mely büntetni rendeli, ha valaki lyukát vág más házában azzal a céllal, hogy ezen keresztül kémkedjen a bent folyó események iránt. Az indiai Manu törvénykönyvében pedig ismeretes az a szerződés, amikor a letevő titokban ad át a letéteményesnek pénzt vagy más dolgot őrzési céllal, és a letéteményes ezt titokban, az őrzés tényét és a tulajdonos személyét nem felfedve köteles azt megállapodásuknak megfelelően birtokában tartani, majd visszaadni. Az ókori római és görög kultúrák kifejezetten különbséget tettek közügy és magánügy között. Ennek ékes bizonyítéka, amikor Szókratész azzal védte magát a tanaival kapcsolatos perben, hogy ha a tanítványainak bizalmasan elmondott gondolatait mások számára is hozzáférhetővé kívánta volna tenni, akkor azt bizonyosan politikai körökben, nyilvánosan fogalmazta volna meg. A római sztoikus filozófia

nagy alakja, Epiktétosz maga fejtette ki: „a logika megkívánja, hogy az ember gondolatai felett szabadon rendelkezzen”. Sem halállal, sem bebörtönzéssel való fenyegetéssel nem kényszeríthető senki arra, hogy felfedje gondolatait, akarata ellenére. Angliában az 1361-ben elfogadott *Justices of the Peace Act* letartóztatni rendelte a kukkolókat és a hallgatózókat. 1535-ben a VIII. Henrik királyságának törvényességét tagadó Thomas More úgy vélte, hogy a vele szemben felhozott vádakkal szembeni hallgatását nem lehet olyan bizonyítékként értékelni, mely bűnösségét megalapozná. Ahogyan Európa egyre haladt a felvilágosodás útján, a magánügy és közügy közötti szakadék is egyre mélyült, és a magánügyek körébe értett ügycsoportok térnyerését a hatalommal szembeni korlátként fogták fel. John Locke több alkalommal is rendületlenül hangsúlyozta műveiben, hogy az államnak nincsen joga az állampolgárok személyi viszonyaiba indokolatlanul beavatkozni. Lord Camden 1765-ben egy házjutatási és okmányok lefoglalására vonatkozó parancs kiadása iránti kérelem elutasításakor ezt írta az indokolásba: „Bizton állíthatjuk, hogy nincs olyan jog ebben az országban, amely megengedné ezen indokolatlan beavatkozást más magánéletébe; ha elismernénk a magán jellegű iratok lefoglalásának lehetőségét, az a társadalom biztonságérzetét oly mértékben rombolná le, mely az államba vetett bizalom végét jelentené”. [2] 1776-ban a svéd parlament elfogadta a közérdekű adatokról szóló törvényt, mely előírta, hogy minden, a kormány birtokában lévő információt fel lehessen használni jogszerű célok elérése érdekében. A törvény azonban kifejezetten kizárta azoknak az információknak a hozzáférhetőségét, melyeket magánszemélyektől hivatalos ügyekben szerzett az állam bármely szerve. 1789-ben a francia Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata kimondta: „senkit sem lehet háborítani véleményének kifejezése és vallási nézetei miatt, feltéve, hogy a jog által kialakított közrendet ez nem sérti”.

A fenti, szubjektív szelekció eredményeképpen kiragadott történelmi példák alapján látható, hogy a magánülethez, privátszférához való jog történeti gyökerei bár régi időkre nyúlnak vissza, mégis elsősorban az információk, gondolatok titkosságához kapcsolódnak. Azok a fizikai privátszférát övező jogosultságok (pl. képmás és hangfelvétel védelme), melyek a modern társadalmakban mára széles körben elismerést nyertek, csak később, a XIX-XX. század fordulóján alakultak ki. Amikor a késő XIX. században az Egyesült Államokban megjelentek a fogyasztók számára is elérhetővé váló Kodak fényképezőgépek, hatalmas felháborodást keltettek a társadalomban a jogásztársadalomban és az állampolgárok körében egyaránt. Ennek következménye volt, hogy a kamerákat kitiltották a fürdőhelyekről, tengerpartokról és a kocsmákból is. [3] Samuel Warren és Justice Brandeis, a privátszférával kapcsolatos modern amerikai jog éharcosai egy 1890-ben megjelent tanulmányukban így írtak erről:

„A hirtelen megjelenő fotográfusok és az újságkiadással foglalkozó vállalatok gyorsan behatoltak a privát és otthoni élet eddig szentnek hitt zónájába; a számos technikai vívmány azzal fenyeget, hogy valósággá válik a régi mondás: amit az ember a hálósobában suttog, a ház tetejéről kellene, hogy hallatszódjon.” [4]

Az Egyesült Államokban pont a Kodak gépek elterjedése nyomán fogalmazta meg a Legfelsőbb Bíróság a „*reasonable expectation of privacy*” doktrínát, mely lényegében bizonyos helyekhez – akkor még kizárólag fizikailag lehatárolt helyekhez – kötötte az ott elhangzó információk és történések privátszférába tartozó voltát ismerte el. [5] A doktrína lényege, hogy ezeken a helyeken az ember joggal bízhat abban, hogy senki – ideértve az államot és szerveit is – nem szerez tudomást az ott történetekről. Az elmélet kiindulópontját egy, az Alkotmány negyedik módosításával összefüggésben hivatkozott jogsértés jelentette. Az Alkotmány negyedik módosítása megtiltja, hogy az állampolgárokat átvizsgálják, velük szemben elkobzást alkalmazzanak, bírói engedély és alapos ok nélkül. A konkrét esetben a felperes egy utcai telefonfülkében folytatott beszélgetését rögzítette engedély nélkül az FBI a fülke külső oldalára szerelt lehallgató berendezés segítségével. Később az így szerzett

információt kívánta az állam felhasználni a felperes ellen egy büntetőügyben. A büntetőeljárásban felvetődött, „mérgezett fa gyümölcse” néven ismert elv alkalmazását kérte a felperes a bíróságtól, hivatkozva arra, hogy alkotmányellenes módon megszerzett bizonyítékról van szó. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága helyt adott a kereseti kérelemnek, és megállapította, hogy a kormány lehallgatása megsértette a felperes privátszférához való jogát, hiszen ez a jog az Alkotmány negyedik módosítása által védett. Az Alkotmány jogellenes lefoglalásról és kutatásról rendelkező szakasza ugyanis az ítélet indokolása alapján nem csupán vagyontárgyak, fizikai létükben érzékelhető tárgyak vonatkozásában bír jelentőséggel. A tilalmat érteni kell minden olyan információra is, mely az érintett magánszférájához tartozik, és olyan helyen hangzik el, ahol az érintett személy joggal számíthatott a titkosság megőrzésére. A telefonfülke a zárt jellegéből adódóan ilyen helyszínnek minősül.

A privátszféra értelmezése során azonban hamar eljutottak a modern társadalmak a magánéletre vonatkozó információk, gondolatok titkosságától a önkényes beavatkozás tilalmának lehető legszélesebb felfogásához. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága már 1834-ben megállapította, hogy senkinek nincsen keresnivalója más magánéletében addig, amíg az érintett személy cselekményei egy másik személy jogainak sérelmét nem eredményezik. A bíróság elismerte az ember jogát ahhoz, hogy őt „békén hagyják”. [6] Az élet zavartalan és beavatkozástól mentes élvezetéhez való jog az amerikai alkotmányból is levezethető. Warren és Brandeis tanulmányában úgy látta 1890-ben, hogy „az alapító atyák arra vállalkoztak az alkotmány megalkotása során, hogy biztosítékokat helyezzenek el az emberek boldogságának elérése érdekében. Az alapító atyák felismerték ugyanis az ember természetének, érzéseinek és intellektusának rendkívüli jelentőségét. Jól tudták, hogy az ember életében elkövetkező fájdalmak és örömök csak részben köszönhetők tárgyasult dolgoknak. Éppen ezért olyan megoldást kerestek, mellyel megvédhetik az amerikaiakat meggyőződésükben, gondolataikban, érzéseikben és érzékelésükben. Ebből adódik az a joga az embernek, hogy a kormány őt békén hagyja. Ez az igen széleskörű, számos területet átfogó jogosultság a civilizált ember legszentebb joga. Ahhoz, hogy e jogot megvédjük, minden jogosulatlan behatást, mely a kormány részéről érkezik, az Alkotmány negyedik módosításába ütköző cselekedetnek kell minősíteni.” [7] A fenti elmélkedésből látható, hogy a privátszférához való jog már jóval több, mint az információs önrendelkezéshez fűződő jogosultság megtestesítője. Magában foglalja mindazokat a jogokat, melyek lehetővé teszik, hogy az ember maga dönthesse saját magányáról, az életét érintő történések, információk titkosságáról, és végső soron arról, hogy kit és milyen mélységig enged be ebbe a privátszférába. A privátszféra tág felfogása sok esetben azzal párosul, hogy az emberi méltósághoz fűződő joggal párhuzamba állítva olyan korlátozhatatlan és átfogó jogosultsággént fogják fel, amelyet sem a jogalkotó, sem az állami szervek – a végrehajtó hatalom gyakorlása során –, sem más személyek nem korlátozhatnak és nem sérthetnek a jogosult engedélye vagy egy magasabb érdekre, a közérdekre hivatkozás nélkül.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya a 17. cikkében lényegében ezt az értelmezést támogatja, és a privátszféra tág felfogását erősíti, amikor kimondja, hogy „senkit sem lehet alávetni a magánéletével, családjával kapcsolatos önkényes beavatkozásnak”. [8] A jogellenességet ebben az esetben az önkényességgel, indokolatlansággal és szükségtelenséggel lehet azonosítani. A jogosult engedélye mellett ugyanis lehetnek olyan indokok, melyek indokolják és szükségessé teszik a privátszférába történő beavatkozást. Napjainkban természetesen a legtöbb vita pont körül a pont körül bontakozik ki, hiszen az Egyezményben és általában a nemzeti jogokban sem definiált önkényesség határainak megtalálása meglehetősen nehéz feladat. A légitörekedés biztonsága és a terrorcselekmények megelőzése például olyan közérdeknek minősül a nemzetközi

légiközlekedési jogban, mely felülírhatja – természetesen korlátok között – a személy privátszférához fűződő jogait.

A privátszféra jelentéstartama

A fenti történeti áttekintésből az következik, hogy a privátszférához tartozó jogosultságok nagyon tág értelemben a személyiségi jogokkal is rokoníthatók lennének. Nyilvánvalóan nem sorolhatók ide azonban azok a jogosultságok, melyek az ember életével, testi épségével, egészségével kapcsolatosak, és a becsülethez vagy jóhírnévhez fűződő jogok sem vonhatók a privátszféra körébe. A becsület és jóhírnév ugyanis a személyről a társadalomban kialakult képpel állnak szoros összefüggésben, így nem a magánélethez való jog sérelmét jelentik a lekicsinylő, becsmérítő kijelentések, valótlan tényállítások, híresztelések, valós tényeknek hamis színben történő feltüntetése.

A modern polgári jogokban a privátszféra önállósult részjogosítványai között az adatvédelem kérdéseit, a képmás és a hangfelvétel védelmét, valamint a magánlakás sérthetlenségéhez fűződő jogot vonja leggyakrabban a jogalkotó a szabályozás körébe. Ez azonban nem jelenti, hogy azok a jogrendszerek, melyek a privátszféra néhány részterületét külön nevesítik és védelemben részesítik, kirekesztenének a védelem köréből más, a privátszféra körébe tartozó jogosultságokat. Ez a megállapítás akkor is igaz, ha egy jogrendszer a fenti részjogosítványok mellett nem nevesíti külön a magánélethez való jogot és annak védelmét. Felmerül tehát a kérdés, hogy miként határozhatók meg a privátszférát alkotó jogosultságok, és hol vannak azok a határok, melyek mentén a bagatell igényeket (személyiségvédelemre nem érdemes esetköröket) ki lehet szűrni. A következőkben azokat az elméleteket vesszük sorba, melyek a privátszféra definiálására tesznek kísérletet.

Az értelmezési elmélet képviselői szerint[9] a technológia rohamos fejlődése és az emberek közötti interakció egyre újabb formáinak gyors terjedése olyan jogsértő potenciált jelent, melyre a kontinentális jogrendszerek jogalkotói nem vagy csak jelentős késéssel tudnak reagálni. Ebből következően az értelmezési elmélet elveti annak a lehetőségét, hogy a privátszférába értett jogokat körültekintően meghatározhatja egy jogszabály, és ebből eredően annak sincsen jelentősége, hogy egy jogrendszerben nevesítésre kerül-e maga a privátszférához fűződő jog, vagy csupán annak néhány részjogosítványát szabályozzák. Ebben a felfogásban kizárólag a bíró az, aki értelmezheti, bővítheti vagy adott esetben szűkítheti a magánélet körébe értett jogosultságokat. Ennek a felfogásnak kétségtelen előnye, hogy gyorsan reagálhat a jogrendszer az új jogsértésekre, és a felmerülő, a társadalom tagjai által sérelmesnek tartott magatartásokon keresztül a bíróságok számára szabad mérlegelést biztosít a privátszféra definíciójának megtalálása során. Tagadhatatlan negatívuma azonban ezen megközelítésnek, hogy a kontinentális jogok jogalkalmazói szerepkörhöz szokott bírái számára semmilyen kapaszkodót nem nyújt, és a jogkereső közönség szempontjából is meglehetősen nagy bizonytalanságot jelent. Egyedi igényérvényesítés keretében kell ugyanis – nem ritkán több fokú eljárásban – kipróbálni, vajon egy új részjogosítvány elismerést nyer-e a bírói gyakorlatban vagy sem.

A konceptuális modell a privátszféra definiálása során a jogalkotó akaratából indul ki. Lehetőséget lát arra, hogy a bíró a konkrét esetben azonosítson olyan, akár a polgári jogon kívüli más jogterületeken megjelenő érdekeket, melyeket a jogalkotó valamilyen védelmi szabállyal elismerésre és ezáltal védelemre érdemesnek minősített.[10] Egy példával érzékeltetve, ha az állatok – amelyek a klasszikus polgári jogi felfogás szerint csupán ingó dolgok – sérelmét jelentő cselekményeket a jogalkotó a büntetőjog eszközeivel szankcionálja, akkor a felperes háziállatát kínzó magatartás egy polgári perben is nyerhet elismerést, és megalapozhatja a személyiségvédelem eszközrendszerének felhasználását azon az alapon,

hogy a jogalkotó az állatokat már jóval többnek tekinti dolgoknál. A konceptuális modell azonban jelentős szűkítést jelent a már említett, hosszúra nyúló jogalkotói reakcióidő miatt a privátszférát alkotó jogosultságok körében.

Az anti-redukcionista[11] abból indulnak ki, hogy az ember elidegeníthetetlen jogai közé tartozik a titkosság, a magány és az anonimitás. Minden ember maga dönti el, hogy kit és milyen mértékben enged magához közel, kivel milyen információt milyen céllal oszt meg, és milyen élethelyzetekben kívánja élete részleteit felfedni. Minden olyan magatartás, amely a jogosult engedélye hiányában megfosztja őt a fenti érdek-triumvirátus autonóm gyakorlásától, a magánélet, privátszféra sérelmét jelentő jogok megsértését is jelenti egyben.

Napjainkban is elő-előtörnek a bírói gyakorlatban az anti-redukcionistaakkal szembehelyezkedő kontroll elméletek. A kontroll elméletek képviselői csak az információs privátszféra fogalmát ismerik el, így minden egyéb sérelmet olyan bagatell érdeksérelmennek minősítenek, mely nem igényli a személyiségvédelem polgári jogi eszközrendszerének a beavatkozását.[12] Egy példával érzékeltetve, az adatvédelem, valamint a személy képmásának, hangjáról készült felvételnek a felhasználásával kapcsolatos kérdések mindenképpen a privátszféra körébe értendők, hiszen az egyénhez kapcsolható információ feletti rendelkezés jogát testesítik meg. Ezzel szemben azonban az, hogy valaki a másik fizikai privátszférájába túlzottan betüremkedve, fenyegetettség érzetét keltve, túl közletről beszél, már kívül esik a védelemben részesíthető jogok körén, és bagatell érdeksérelmenként nem igényli a személyiségvédelem működtetését.

A fenti modellek alapvetően elméleti oldalról közelítik meg a privátszférához fűződő jogok definiálásának kérdéseit, és a bírói gyakorlatot orientáló céllal születtek. Látható azonban, hogy a jogalkotó egyetlen modern polgári jogi rendszerben sem törekszik a privátszféra részletekbe menő, részjogosítványokra lebontott, kazuisztikus meghatározására, legfeljebb orientáló jelleggel fogalmaz meg iránymutatásokat a bíróságok számára. Annak eldöntése, hogy milyen elvek mentén nyújtható védelem és hogyan húzható határvonal a privátszféra és a jogilag nem védett érdekek között, már nagyban az adott ország társadalmi-gazdasági berendezkedésének és a technológiai fejlettségnek a függvénye.

Véleményünk szerint azonban a magánülethez, privátszférához fűződő jogok nem azonosíthatók a személyiségi jogokkal, így egyik a másik terminológia szinonimájaként nem használható. A személyiségi jogok nyilvánvalóan tágabb kört ölelnek fel, mint a magánélet védelméhez fűződő jogosultság, hiszen magukban foglalják azokat a testi integritást védő jogokat (élet, testi épség, egészséghez való jog), melyek sok esetben nem tartoznak a jogalany korlátlan rendelkezési jogának körébe.

A privátszféra védelmének véleményünk szerint létezik egy fizikai és egy emocionális oldala. A fizikai oldal olyan térben megjelenő, adott esetben konkrét dologhoz kapcsolódó jogok sérelmét jelenti, melyek a személy privátszférájának megnyilvánulását jelentik, annak tereként szolgálnak. Ide tartozhat a magánlakás védelme, vagy éppen a személyes tér tiszteletben tartásának a joga. A magánlakáshoz fűződő jogok alapját az az alaptétel adja, melyet az angolszász rendszerek körében említett „*reasonable expectation of privacy*” bemutatásánál már kifejtettünk. A magánlakást mindenképpen olyan területként kell értékelnünk, ahol a magánszemély valóban rejtve maradhat mindenki más elől, és a legnagyobb szabadságban engedhet teret személyisége kifejlődésének. A személyes tér egy, a jogirodalmat sokkal inkább megosztó elmélet mentén érthető a privátszféra körébe. Az ember személyes tere helyszíntől függetlenül, a testtel együtt mozgásban van. A jogalany számára kényelmetlen, adott esetben fenyegetettség érzetét kelti, ha valaki – különösen egy vitás szituációban – túl közel merészkedik az emberhez, az „arcába mászik”. A privátszféra emocionális vetületét a titokvédelem, a képmás és a hangfelvétel védelme, valamint az adatvédelmi jogok képezik elsősorban. Olyan jogokról van ugyanis szó, melyek bár több

esetben fizikai formát is öltve, de mégis a személlyel összekapcsolva, a személyről közölnek információkat.

Hangsúlyozunk kell azonban, hogy a privátszféra erősen technológia függő értelmezést kíván meg a jogalkalmazó részéről. Az újabb és újabb technikai vívmányok (Google Glass, közösségi hálón terjedő profilozó alkalmazások, stb.) bevezetésükkor még biztosan a jogsértés látszatát keltik, azonban ha a társadalom részéről elismerést nyernek, akkor a Kodak fényképezőgépekkel kapcsolatban korábban leírtakhoz hasonlóan sokkal megengedőbb értelmezését követelik meg a magánélet védelmének.

A védelem szintjének kialakítása során a jogellenesség mércéje – a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának meghatározását követve – az önkényességgel függ össze. Minden olyan esetben, amikor a magánéletbe való beavatkozás önkényes és szükségtelen, a jogosult engedélyének hiányában a magatartást jogellenesnek kell minősíteni. Az önkényesség és szükségtelenség nehezen értelmezhető fogalmak a jog világában. Mindkét kritérium azonban a privátszférába történő beavatkozás célját helyezi a vizsgálat középpontjába. Külön kell választanunk e körben, hogy az állam, állami szervek vagy más jogalanyok privátszférába beavatkozó magatartását kívánjuk minősíteni. Az állam esetében az önkényesség kevésbé értelmezhető fogalom, így sokkal inkább az intézkedés, cselekvés szükségessége lehet az, amely mérceként szolgálhat. Az alkotmányjog tárgykörébe tartozik annak vizsgálata, hogy amennyiben jogalkotási eszközökkel kerül korlátozásra az ember magánéletének védelme, az összeegyeztethető-e az alkotmányos kritériumokkal, alapelvekkel. Számos ponton azonban a jogalkotó döntése ellenére is adódhatnak polgári jogi, közelebbről személyiségi jogi problémák egyes, a privátszférát korlátozó magatartások kivitelezése során. A bűnüldözési célokat és ezzel közvetve az állampolgárok biztonságát garantáló közterületen elhelyezett, zárt láncú kamerarendszerrel végzett megfigyelés például a magyar jogban is jogszabályban biztosított lehetőség, nem csupán állami szervek, hanem akár magánjogi jogalanyok számára is (pl. üzletekben elhelyezett kamerák). Közterületet kizárólag a jogszabályban erre felhatalmazott szervezet figyelhet meg. Ilyen szervezet a rendőrség.[13] Amennyiben magánszemély – és ezalatt érteni kell a fenti példában említett üzletek tulajdonosait is – csak úgy helyezhet el térfigyelő kamerát, hogy azzal kizárólag a saját ingatlanának területét figyelheti meg. Ha a térfigyelés közterületre is kiterjed, az már jogellenes adatkezelési tevékenységet valósít meg a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény értelmében[14] Az önkényesség ilyen szempontból könnyen megállapítható, hiszen jogszabályi kötelezettség megszegéséről van szó. A magánszemély által elhelyezett térfigyelő kamerák az azokat elhelyező privátszférájának védelmét, biztonságérzetének növelését szolgálják. A személyiségvédelem alaptételéből következően azonban a saját személyiségi jog védelmének eszközölt cselekmények, intézkedések nem járhat más személyiségi jogának aránytalan sérelmével, ide nem értve a jogellenességet kizáró okokat. Az állam oldaláról a terrorizmus elleni harc, valamint bizonyos nyilvántartások közhitelessége indokolja leggyakrabban a privátszférát korlátozó jogalkotási intézkedéseket (pl. légi járatok utaslistájának megosztása a fogadó ország hatóságaival).

Kihívások a privátszféra védelmének biztosítása körében

A technológiai fejlődés, mindenekelőtt az internet alapú technikai eszközök elterjedése komoly kihívások elé állítja a jogalkotót és a jogalkalmazókat egyaránt a magánszemély privátszférájának védelme biztosításának folyamatában. Az új, kifejezetten a modern világban felmerülő kockázatok elsősorban a következők:

- személyiségtolvajlás,
- online profilozók,
- RFID chippek,
- közösségi hálók,
- globális hálózati navigációs rendszerek,
- biotechnológia.[15]

Személyiségtolvajlásról akkor beszélünk, amikor valaki másnak adja ki magát, és ez a másik személy létező személy. Mivel a személyiségtolvajok megtalálása rendkívül nehéz feladat, és csupán az esetek kis százalékában jár a felderítés sikerrel, így a modern személyiségvédelem a felelősséget elsősorban azon intézményekre hárítja, melyek kezelik azokat a személyes adatokat, amik alapját adják a visszaélés formának. Ez a felismerés elvezet minket ahhoz a problémához, hogy milyen módon állapítható meg a felelőssége azoknak az intézményeknek, amelyek az általuk kezelt vagy éppen felderített adatok mások számára való hozzáférhetővé tételével a privátszféra sérelmét idézhetik elő, közvetett módon. Ez a kérdés a gondosság követelményének angolszász jogokban megjelenő értelmezésével közvetlenül összefügg. A *duty of care* doktrína lényege ugyanis, hogy mióta a *common law* rendszerek szakítottak azzal, hogy kizárólag szerződéses kapcsolatban legyen megállapítható ez a gondossági követelmény, a „szomszéd elv” vagy *neighbor principle* tulajdonképpen a társadalom valamennyi tagja irányába fennálló gondossági kötelezettséget takar. Ennek megfelelően a bankok, magánnyomozók, biztosítók, cache szolgáltatók mind olyan intézményeknek tekinthetők, amelyek közvetlenül kapcsolatba kerülnek vagy kerülhetnek az egyén privátszférájába eső információkkal, adatokkal, így ezek védelmét az érintett helyett is el kell, hogy lássák, fokozott gondosság tanúsítása mellett. A professzionális és individuális felelősségi mércék a modern polgári jogban nem újkeletű jelenségek. Az orvosok és általában az egészségügyi szolgáltatók körében régóta ismert alaptétel, hogy az általános gondosság követelményének való megfelelés az ő esetükben jóval nagyobb körültekintést igényel, mint a társadalom más tagjai esetében. A fenti intézmények felelősségének megállapítása így ezen az alapon is igazolható.

Komoly dilemmák elé kerül a jogalkotó és a jogalkalmazó egyaránt akkor, amikor a technikai fejlődést szolgáló találmányok, szabadalmak minősítése kérdésében kell döntenie. A biotechnológia területén számos olyan találmány létezik, mely személyiségi problémák sorát veti fel. Itt említhetők az emberi szöveteket hasznosító implantátumok. E körben egyet kell értenünk azzal a megállapítással, miszerint „a testünk mindannak a forrása, mit érzünk és gondolunk, [...] így az ezzel való bánásmód magában kell, hogy foglalja a test szentségének és méltóságának megőrzését”.[16] Éppen ebből kifolyólag az emberi szöveteket adományozóknak elemi érdekük fűződik ahhoz, hogy miként kerül majd testük egy darabja felhasználásra. Komoly veszélyforrás a jogosulatlan felhasználás, kutatási céllal[17], valamint a jogellenes kereskedés ezekkel az emberi szövetekkel. Külön megítélés alá esnek az emberi embriók. Az Egyesült Államok bíróságai az emberi szövetektől elkülönülten kezelik azt a kérdést, amikor reprodukív szövetek képezik a jogvita tárgyát, különösen embriók. Azt a jogot ugyanis, hogy valaki reprodukálja magát, azaz világra hozzon egy gyermeket, a privátszféra körébe tartozó jogosultságként ismerik el az amerikai bíróságok.[18] Kifejezetten érdekes problémára világított rá a bíróság egy ügyben, amikor arról kellett döntenie, hogy a házasság során lefagyasztott embrió kezdemény a férjet vagy a feleséget illeti-e meg a házasság felbontását követően. A bíróság az embriót ebben az állapotában nem tekintette sem személynek, sem dolognak, hanem valahol a kettő között definiálta, és az emberi élethez vezető út előzményének tekintette. A feleség amellettt volt, hogy a pre-embriót adják örökbe, hogy más testében fejlődhessen ki. A férj ez ellen vehemensen tiltakozott. A bíróság döntésében elvetett a pre-embrió feleség általi örökbe adásának lehetőségét, ugyanis úgy

ítélte meg, hogy az mindkét szülő privátszférájába értett köztes dolog, amely felett csak egyező akarattal illeti meg a szülőket a kifejlődéssel kapcsolatos döntés.[19]

Szintén sajátos kérdést képeznek a személyre szabott gyógyszerek. A koncepció lényege, hogy ezek a gyógyszerek individualizált diagnózis eredményeként, kifejezetten egy páciensre szabva kerülnek fejlesztésre, jelentős mértékben támaszkodva a beteg genetikai felépítésére. A gyógyszer így egyesít genomokat és gyógyszer jellemzőket is. Az orvostudományi kutatások ugyanis azt igazolják, hogy a betegségek lefolyása, a betegség hatása nagy mértékben függ a beteg genetikai felépítésétől, éppen ezért a gyógyszerekre való reakciók is eltérőek. A privátszféra védelme ugyanakkor veszélybe kerül ezen gyógyszer fejlesztése során, hiszen a személy genetikai sajátosságai, szövetei saját rendelkezési körébe tartoznak, így ezek kezelése, tárolása, felhasználása átlátható és a beteg akaratán, rendelkezésén alapuló előírásokat feltételez.

Összegzés

A privátszféra védelméhez fűződő jog valamennyi modern polgári jogrendszerben elismerést nyert a XXI. századra, és elsősorban a jogalkalmazók kezei között formálódik a jogvédelem hatóköre. A klasszikus személyiségvédelmi intézmények dogmái erre az újszerű személyiségi jogra is alkalmazhatók, azonban a magánélet és privátszféra nehezen definiálható volta miatt még mindig jelentős különbségek tapasztalhatók akár az Európai Unió tagállamainak jogában is. A tanulmányban vizsgált angolszász jogrendszerek azok, melyek talán a leginkább abszolút formában közelítenek a jogintézményhez, és ezek közül is az Amerikai Egyesült Államok joga az, amely kiterjed bírói gyakorlattal és a folyamatosan változó technológiai környezet ellenére is ítélkezési állandókkal rendelkezik. Az új magyar Polgári Törvénykönyv hatályba lépése várhatóan annak ellenére nem fog változást hozni a magyar ítélkezési gyakorlatban, hogy először kerül kifejezetten nevesítésre a polgári jogi kódexben a magánélet védelme. Megfigyelhető azonban az az európai kontinensre is begyűrűző tendencia, mely az úgynevezett közvetítő szolgáltatókat egyre növekvő felelősséggel terheli az általuk kezelt adatok, személyes információk megőrzése terén. A polgári jogi felelősség szempontjából így az okozati összefüggés szorosra fűzése valójában a vétkesség/felróhatóság követelményének kiszélesítésén keresztül valósul meg.

A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.

Basic Questions of the Protection of Privacy in Private Law

Privacy has become a hot topic in personality rights protection in the 21st century all over the world. Classic personality rights did not cover all aspects of modern privacy law and the lack of an exhaustive list for personality rights also left many questions unanswered. The right to privacy is hard to define and it is even more difficult to identify the limits of this sensitive right. Our goal is to analyze various definitive attempts to privacy and synthesize them with actual judicial practice in order to get closer to what privacy law truly covers in modern

jurisdictions. Even if brand new challenges arise almost every day, privacy remains a powerful instrument to provide autonomy to individuals and sometimes to legal entities.

---

* A szerző a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának docense

[1] 2013. évi V. tv. a Polgári Törvénykönyvről 2:43. § b) pont

[2] Entick v. Carrington, 95 Eng. Rep. 807, 817 (C.P. 1765)

[3] MEISTER, Gabriel, *Peering Into the Future: Google Glass and the Law, Privacy*, 2013. <http://www.sociallyawareblog.com/2013/09/09/peering-into-the-future-google-glass-and-the-law/> (2014. március 11.)

[4] WARREN, Samuel D. – BRANDEIS, Louis D., *The Right to Privacy*, 4 Harvard Law Review, 1890. 193.

[5] Katz v. United States 389 U.S. 347 (1967)

[6] A „*the right to be let alone*” a Wheaton v. Peters, 33 U.S. 591, 634 esetben került rögzítésre.

[7] WARREN – BRANDEIS, *i.m.* (Olmstead v. United States, 277 U.S. 438, 478 (1928))

[8] 1976. évi 8. tvr. az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

[9] SOMA, John T. – RYNERSON, Stephen D., *Privacy Law*, Thomson West, St. Paul, 2008. 16.

[10] GAVISON, Ruth, *Privacy and the Limits of Law*, 89 Yale Law Journal 421, 1980. 422-424.

[11] GODKIN, Edwin Lawrence, *Libel and its Legal Remedy*, 12 Journal of Social Sciences 69, 1880. 80.

[12] FRIED, Charles, *Privacy*, 77 Yale Law Journal 475, 1968. 482.

[13] 1994. évi XXXIV. tv. a rendőrségről 42. §

[14] 2011. évi CXII. tv. az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról 9. §

[15] SOMA – RYNERSON, *i.m.* 292.

[16] APPEL BLUE, Elizabeth, *Redefining Stewardship over Body Parts*, 21 Journal on Law and Health 75. 2008. 114.

[17] Moore v. Regents of the University of California, 793 P.2d 479 (Cal. 1990)

[18] Roe v. Wade, 410 U.S. 113, 153 (1973)

[19] Davis v. Davis, 842 S.W.2d 588 (Tenn. 1992)